

8. Павличко Д. Любов і ненависть : Вірші та поеми. Київ, 1983. 272 с.
9. Павличко Д. Наперсток Київ : Основи, 2002. 128 с.
10. Павличко Д. Таємниця твого обличчя: Поезії. Київ : Основи, 1998. 112 с.
11. Соловей Е. Українська філософська лірика Київ : Юніверс, 1999. 368 с.
12. Ткаченко Л. Ностальгія Дмитра Павличка // Слово і час. 1999. № 10. С.48–52.

Скрипник Уляна – студентка 2 курсу факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: українська поезія другої половини ХХ століття.

Тетяна Самсонюк

Наук. керівник – к. філол. н., ст. викл. Зелененька І. А.

ФОРМА ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПОЕТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ДМИТРА ПАВЛИЧКА ЯК ВІДЛИГІВЦЯ

Постать поета Дмитра Павличка окреслюється важливою ланкою зв'язку між поколінням класиків і тим новим поколінням, яке, прийшовши в поезію в шістдесяті роки, багато в чому визначило напрям її подальшого розвитку [3, с. 99]. Рух «шістдесятників» став новою хвилею національного відродження. Відродилося дуже багато із духовно-мистецьких досягнень Розстріляного Відродження 20-30-х років ХХ століття. «Шістдесятництво», двадцять роки, було кардинальним поворотом до нового бачення світу і людини в ньому. Основним його ядром було творче покоління, сформоване в період тимчасового «потепління», осудженого сталінізму та

часткова реабілітація деяких представників розстріляного Відродження.

Шістдесятництво започаткували поети і воно вдовзі набуло масштабу універсального соціокультурного феномену: літературно-мистецького, філософсько-ідеологічного, наукового, суспільно-політичного. Тому в осерді цього руху були поети (Дмитро Павличко, Ліна Костенко, Василь Симоненко, Іван Драч, Микола Вінграновський, Віталій Коротич, Борис Олійник, Василь Стус, Ігор Калинець).

«Любов і ненависть» (1953) – так назвав Дмитро Павличко свою першу збірку, яка принесла соціально стривожену й гострокутну поезію. У ній відкрилася нова тема – життя галичан і гуцулів західноукраїнських земель на рівні конкретної людської долі, достовірної й переконливої, яка уособлюється як частка долі народу, на рівні утвердження нового як складного суспільного процесу:

*Мене також чекала згуба,
Нужда і безробіття мир –
Я син простого лісоруба,
Гуцула із Карпатських гір [6, с. 109].*

Громадянська напруженість (за всієї своєї ідейно-тематичної заданості) вирізняла дебют Дмитра Павличка з потоку української повоєнної лірики. Була художня достеменність, жорстка відчутність образу, якої так бракувало знесиленому трафаретами й деклараціями письменству.

Головним героєм творів молодого поета був сам автор, а основним об'єктом зображення – його рідне село Стопчатів на Гуцульщині.

*Сяду я над бором коло хати,
Пальці покладу на сопілчину
Та й заграю про мої Карпати,
Ніби серцем трохи відпочину [6, с. 109].*

Читаць відразу повірив у ліричного героя, сприйняв його як життєвого, дійсного, побачив у ньому частку долі прикарпатського краю. Ця довіра ґрунтувалася на реальності конкретних ситуацій, які розгорталися у віршах, на переконливості та достовірності інтонацій, деталей і мовних зворотів:

*Хлопчик під муrom на ринку.
Хто б не проходив – гука:
– Пане, купуйте ялинку,
Гляньте-бо, гарна яка...
Люди минають хлопчину,
Тонуть у шумі слова,
Латану скрізь кожушину
Вітер, як ніж, пробива [6, с. 57].*

Звичайна історія, яку написав поет, без зайвого нагнітання деталей, без намагання розчулити читача, без зайвих метафор та епітетів:

*Ринок пустів, а ялинку
Брати ніхто й не гадав.
– йди вже додому, дитинко,
– Дядько хлопчині сказав.
Жаль йому кинути мрії
– Все він віддав для них – все.
Думав, як мама зрадіє
Хлібу, що він принесе [6, с. 57].*

Дмитро Павличко підкреслює типовість історії, яка була описана:

*Хто ж би сьогодні у вузі
Серед студентів пізнав
Хлопця, що в голоді, в стужі
Так ялинки продавав!
На новорічному балі
В залах веселих, дзвінких
З ним ви напевно стрічались –
В Львові багато таких! [6, с. 59].*

Наступні збірки «Моя земля» (1955), «Чорна нитка» (1958), приносять нові мотиви, дещо несподівані, а водночас такі природні. Коли в «Любові й ненависті» подих інтимних почувань ледь помітний, перейшовши окремими віршами тихо, як вечірня казка, то вже в «Моїй землі» стужавів смерековим духом і почав витворювати свою власну поетичну плоть (цикл «Любов», пізніше названий «Пахощі хвої»). Його вірш ще часом підпадає під класичні впливи Івана Франка, Тараса Шевченка (стилістика «Кобзаря», прослідковується у пісні «Закарпатці, брати мої», 1954) чи Володимира Сосюри (мала поемка «Не по дорозі» (1954), написана в розповідній інтонації його ліро-епічних творів 20-х років). Але дедалі чіткіше проявляються риси власного поетичного мислення, які виявляться в усіх жанрах і стануть його особистим майстровим знаком. Це особлива конфліктність ліричного сюжету, в якому почуття і думка рухаються доланням суперечностей. На просторінь, що відкривається за станом чи явищем і напоює людину жагою жити.

Нове розуміння суті пережитого, перетворення конкретно-буттєвого досвіду в енергію філософського знання, яке підноситься над собою і зіштовхується з іще більшою складністю життя, – ось джерело драматургічної напруги вірша поета, шлях художньої думки, що не обривається з останнім рядком, а продовжується за ним. Перекоаний у власній правоті, поет, Дмитро Павличко не пригнічує читача, не притискає його думкою до реального будення, а, навпаки, мовби підштовхує і пропонує вийти за традиційні їх межі [1, с. 69].

У 1958 року вийшла у Львові невеличка книжечка з назвою: «Правда кличе!» [6]. Вісімнадцятитисячний тираж її було знищено. На IV з'їзді письменників України, виконуючи вказівку «згори», поета «осмикнув» Павла Тичина [2, с. 858]. Увагу привертала насамперед «Сонети» – жанрова форма, яка вже тоді посідала значне місце у творчості поета. Маленький вірш, усього чотирнадцять

рядочків п'ятистопового ямбу, як і належить сонетові «Коли умер кривавий Торквемада» [6] – це алегорія тоталітаризму. Поет, що вдався до езопівської мови у стислому, скупому на слова, та багатому на думки творі майстерно відтворив атмосферу духовної неволі, загального страху перед поневолювачем і водночас ненависті до гніту – повітря будь-якого тоталітарного режиму. Сонет Дмитра Павличка «Коли помер кривавий Торквемада» лишається і зараз алегорією неперевершеною й унікальною за своєю соціально-філософською проникливістю:

*Пішли по всій Іспанії ченці.
Вони самі усім розповідали,
Що інквізитора уже нема.
А люди, слухаючи їх, ридали...
Не усміхались навіть крадькома;
Напевно, дуже добре пам'ятали,
Що здох тиран, але стоїть тюрма!*

[6, с. 108].

Ще перед початком «хрущовської відлиги» мистець, прочував її маскувальний, оманливий характер. Тож його сонет – не тільки вияв протесту проти конкретного деспота, а художнє заперечення тоталітаризму загалом. Це – маніфест священної ненависті до гнобителів нації, тих, хто своїми зlodіяннями прищеплював їй дух рабської покори, люто винищуючи дух свободи; маніфест духовного лібералізму шістдесятників, який був знаком світоглядної опозиції до режиму.

Поетичний маніфест любові зі збірки «Правда кличе!», також відлитої у жанрову форму сонета «О рідне слово, хто без тебе я?». Звернемо увагу на експресивну образність вірша «О слово рідне...», промовисті епітети, які підкреслюють, що людина без рідної мови – духовний мрець. І, як антитеза, – чітке усвідомлення того, що є для людини рідне слово. Завершує суто сонетний розвиток теми (теза – антитеза – синтез) підсумковий заклик, риторично спрямований до слова (адже увесь твір – це поетичне

звертання до мови, немов до живої істоти; таку стилістичну фігуру називають апострофою, а насправді звернений до сучасників і нащадків.

Образ «кам'яного чоловіка» з поезії «Кам'яний чоловік», що до збірки не ввійшов і лише раз побачив світ зі сторінок «Літературної України» (1962), досі лишається найсильнішою метафорою духовного скам'яніння, що охопило країну в пору репресій, породивши не тільки можновладця, а й сліпого виконавця:

*Як гордо він ходив землею
З високим стажем без доган.
Він зняв сьогодні портупюю –
На пенсії його наган.
За кожну кулю по копійці
Йому сплатила вже казна,
Та вбиті ожили партійці,
У «Правде» їхні імена!
Встають розстріляні поети,
Співці червоних барикад,
І правда ожила, та все те
Ненавидить камінний кат [6, с. 112].*

Наступна збірка «Гранослов» є однією із найвизначніших поетичних явищ 60-х років. Поет зумів поглянути на людину не як на творця НТР і «володаря» природи, а як на частинку цієї природи («Біля вуликів на землі...») [6] Відтак людина, що стоїть у центрі духовного космосу українського ренесансу 60-х ХХ століття – насамперед високоморальна, одержима внутрішньою потребою правдошукання й правдоутвердження і є головним ліричним героєм збірки. М. Ільницький зауважив особливості стилю поета, які починають формуватися у попередніх збірках і виразно простежуються у «Гранослові»: «Дмитру Павличкові завжди була чужа чиста споглядальність, спонтанна гра асоціацій, яка не підлягає певній меті. Домінанта думки, опанованість почуття, присутність задуму в творі й відповідна оркестровка,

зрівноваженість частин і цілого – характерна риса його стилю» [3, с. 101].

Отже, поезії Дмитра Павличка вирізняються серед інших спонтанністю, глибиною почуттів, вагомістю задуму та урівноваженістю художніх прийомів. Перші збірки захоплюють простотою, домашнім затишком, чистотою почуттів та гостросоціальною тематикою. Наступні тільки посилюють патріотичні мотиви та розкривають індивідуальне мислення поета як відлигівця.

Література

1. Гришаєнко Н. Основні мотиви лірики Дмитра Павличка // Українська мова і література в школі. 1991. №1. С.69–73.
2. Деко О. Дмитро Павличко – класик світової літератури. Про Дмитра Павличка : зб. статей. Київ : Просвіта, 2019. С. 855–869.
3. Ільницький М. Дмитро Павличко : нарис творчості. Київ : Дніпро, 1985. 195 с.
4. Кобржицька Т. Про Дмитра Павличка, карпатського легеня, що піднявся до вершин світової поезії // *Вища школа*. 2019. № 9. С. 86–91.
5. Куцевол О. Життя і творчість письменника в дзеркалі «поетичної критики» : навч. посіб. Вінниця : Консоль, 2010. 280 с.
6. Павличко Д. Вибране. Київ : Радянський письменник, 1986. 264 с.

Самсонок Тетяна – студентка 3 курсу факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: українська поезія ХХ – ХХІ століття.